

Dostoyevsky Fyodor

Kahden sydämen salaisuudet

Федор Достоевский

Kahden sydämen salaisuudet

«Public Domain»

Достоевский Ф. М.

Kahden sydämen salaisuudet / Ф. М. Достоевский — «Public Domain»,

Содержание

F. M. Dostojevski	5
TEKIJÄN ESIPUHE	7
ENSIMÄINEN OSA	8
I	8
II	11
Конец ознакомительного фрагмента.	12

Dostoyevsky F. M.

Kahden sydämen salaisuudet / Eriskummallinen kertomus

F. M. Dostojevski

Feodor Mihailovitsh Dostojevski syntyi 30 p. lokakuuta 1821 Moskovassa, jossa hänen isänsä oli sairaalan lääkäri. Perhe tällä oli suuri – kaikkiaan kuusi lasta – ja varat niukanlaiset. Senpävuoksi tulevan kuuluisan kirjailijan lapsuus kului varsin vaatimattomissa oloissa. Henki kodissa oli syvästi uskonnollinen, mutta silti siellä ei kortinlyöntiä pidetty syntinä, vaan harjoitettiin sitä, perhelukemisen ohessa, iltaisin varsin ahkerasti lastenkin kanssa. Eipä siis kumma, että kirjailija Dostojevskin tuotannossa on huomattavissa yhtenä piirteenä uskonnollinen sävy, samalla kun hänen omassa elämässään myöhemmin ilmenee intohimoinen halu kortinlyöntiin, jopa uhkapeliin. Muutenkin oli hänessä jotakin sairaaloista, joka johtui hänen jo pienestä pitäen tunteikkaasta ja kiivaasta luonteestaan ja joka selvästi kuvastuu kaikista hänen kaunokirjallisista teoksistaan. Nuorena jo, ensin Moskovassa ja sitte isänsä ostamalla pienellä maatilalla Tuulan kuvernementissa, sai hän tutustua "köyhään kansaan", "sorrettuihin ja solvaistuihin", joiden piiristä hänen teostensa aiheet pääasiallisesti ovat otetut. Myöskin "hengellisten" kanssa oli hän nuorena paljon tekemisissä, joten näilläkin, – papeilla ja munkeilla, – on monta huomattavaa osaa Dostojevskin romaaneissa.

Saatuaan ensi opinalkeensa kotona ja sitte eräässä yksityisessä oppilaitoksessa Moskovassa, joutui Dostojevski, äitinsä kuoltua, v. 1837, insinööriopistoon Pietarissa, jossa samaan aikaan opiskelivat sittemmin myöskin tunnettu kirjailija Grigorovitsh, Sevastopolin kuuluisa puolustaja Todleben y.m. mainiot henkilöt. Umpimielinen, haaveksivainen Dostojevski pysytteli kuitenkin enimmäkseen syrjässä tovereistaan ja vietti iltansa yksin lukemalla kirjallisuutta, viehättyen etupäässä Gogolin teoksiin. Nähtävästi Dostojevskissa itsessään silloin heräsi halu kirjailemiseen, sillä siihen aikaan jo hän alkoi kirjoittaa ensimmäistä teostaan "Köyhää kansaa", joka ilmeisesti on Gogolin "Viitan" vaikutuksesta syntynyt.

V. 1843 Dostojevski päätti opintonsa upseeriluokilla ja joutui virkauralle, johon hänellä ei ollut minkäänlaista "kutsumusta". Tällä välin oli myöskin hänen isänsä kuollut ja nuorukainen, joka ei lainkaan osannut rahoja pidellä, joutui pian suureen puutteeseen. Näin itse puutetta kärsien tuli hän tuttavuuteen Pietarin "köyhälistön" kanssa; jonka elämästä hän ammensi rikkaita aiheita suuriin, maailmankuuluihin romaaneihinsa. V. 1844 otti hän jo eron virastaan ja seuraavana vuonna viimeisteli hän kertomuksensa "Köyhää kansaa", joka painettuna v. 1846 runoilija Nekrasovin julkaisemassa aikakauskirjassa yhdellä iskulla teki hänet kuuluisaksi kirjailijaksi. Dostojevskin tunteikas ja äärimmäisyyteen asti hermostunut luonne, joka oli ajoittain nivan henkisen sairauden rajoilla, uhkasi kohta katkaista tämän lupaavan kirjailijauran. Lisäksi joutui hän v. 1849 intomielisten nuorukaisten seuraan, jotka kokoontuivat yhdessä lukemaan kiellettyä ulkomaalaista kirjallisuutta ja pohtimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, tuli heidän mukanaan vangituksi, sai olla kahdeksan kuukautta Pietari-Paavalin linnassa ja karkoitettiin lopuksi Siperiaan pakkotyöhön, jossa hänen täytyi viettää elämästään kokonaista neljä vuotta vankien, varkaiden ja murhaajien parissa. Itse sanoo Dostojevski kuitenkin, että hän olisi tullut hulluksi, ellei tämä tapaus olisi hänen järkeään tullut virkistämään. Uskonnollinen mieleltään kun oli, näki hän tässä tapahtumassa Jumalan koettelemuksen ja jätti Pietarin toivossa saada tutkia uusia hänelle outoja oloja ja jatkaa kirjailijatoimintansa. Näinä neljänä vuotena hän pääsikin mitä likimpään tuttavuuteen ihmiskunnan onnettomimpien olentojen kanssa, mutta hämmästykseseen löysi hän

piintyneimmissäkin pahantekijöissä jotakin hyvää, inhimillistä, "Jumalan kipinän", joka herätti myötätuntoa, anteeksiantoa ja rakkautta langennutta lähimmäistä kohtaan.

Päästyään pakkotyöstä oli Dostojevskin palveltava neljä vuotta sotamiehenä, jonka jälkeen hänet ylennettiin vänrikiksi. V. 1859 hän taas otti eron ja sai armahduksen, jonka mukaan hänelle myönnettiin oikeus kirjoittaa ja asua missä tahtoi. Hänen Siperiassa olonsa ei, näet, ollut kulunut jättämättä häneen syviä jälkiä: hän oli siellä jo alkanut saada kaatuvan taudin kohtauksia, jotka sittemmin kävivät taajemmiksi ja pakottivat hänet luopumaan virasta. Pietariin palattuaan, ryhtyi hän kuitenkin ahkerasti kirjailemaan, omaten nyt mitä rikkaimman varaston havaintoja ja vaikutelmia raskaan elämänsä varrelta.

V. 1861 alkoi Dostojevski veljensä kanssa julkaista "Vremja" (Aika) nimistä aikakauskirjaa ja siinä ilmestyivät hänen romaaninsa "Sorrettuja ja solvaistuja" sekä kuuluisa "Muistelmia kuolleesta talosta", jotka suomennettuina ovat jo suomalaisillekin lukijoille tutut. Näiden jälkeen seurasi Dostojevskin uudessa "Epoha" – nimisessä aikakausjulkaisussa hänen ehkä etevin romaaninsa "Rikos ja rangaistus", jonka mieltä järkyttävä sisällys suomennoksena myöskin jo varmaan on jäänyt monen lukijan muistiin. Dostojevskin aineellinen toimeentulo oli kuitenkin perin kurja ja velat kasvoivat kasvamistaan. V. 1857 oli hän mennyt naimisiin ja, jouduttuaan sitte leskeksi, ottanut toisen vaimon, jonka kanssa D. v. 1867 matkusti ulkomaille. Siellä hän viipyi aina vuoteen 1871, kestäen uutta "pakkotyötä" rahanpuutteen tähden, joka vaati kirjailemista kiireen kautta. Parempaan aineelliseen asemaan pääsi Dostojevski vasta elämänsä viimeisinä vuosina, jolloin hänen teoksiansa kilvan alettiin lukea ja ostaa pitkin laajaa Venäjänmaata. Kaikki teoksensa kustansi Dostojevski yksin ja yksin, ilman avustajia, julkaisi hän "Kirjailijan päiväkirja" nimistä aikakauskirjaansakin, jonka marraskuun vihossa v. 1876 ilmestyi sielutieteellisesti erittäin mielenkiintoinen kertomus "Lempeäluontoinen", joka tässä nyt tarjotaan suomalaiselle lukijakunnalle nimellä "Kahden sydämen salaisuudet". Dostojevskin kirjallinen "testamentti" oli hänen laaja romaaninsa "Veljekset Karamasov", jonka hän sai valmiiksi vähää ennen kuolemaansa. Hän kuoli 28 p:nä tammikuuta v. 1881 ja haudattiin Pietarissa Aleksanteri Nevskin luostarin hautausmaahan äärettömän kansanjoukon saattamana, kaikkien, niin hyvin ylhäisten kuin alhaisten, kunnioittamana suurena kirjailijana.

Dostojevski on etupäässä "köyhän kansan", "sorrettujen ja solvaistujen" kirjailija. Samalla kun hän heidän piiristään ammensi uusia aiheita kirjallisuudelle ja varsinkin teoksellaan "Muistelmia kuolleesta talosta" melkoisesti vaikutti kovaosaisten pakkotyöhön tuomittujen vankien kohtalon lieventämiseen, samoin kuin Turgenev "Metsämiehen muistelmillaan" oli vaikuttanut maaorjuuden lakkauttamiseen, on Dostojevski sielutieteellisesti tarkan silmänsä kautta myöskin avartanut yleisinhimillisiä näköaloja, löytäen kurjimpienkin olentojen sydämen sopukoista kunnioitusta, rakkautta ja myötätuntoa ansaitsevia ominaisuuksia. Tässä suhteessa Dostojevski onkin varsin itsenäinen ja harvinainen kirjailijanero ei ainoastaan Venäjän, vaan koko maailmankin kirjallisuudessa.

TEKIJÄN ESIPUHE

Pyydän anteeksi lukijoiltani, että tällä kertaa tavallisen "Päiväkirjani" sijasta tarjoan heille ainoastaan kertomuksen. Mutta olen todellakin kirjoitellut tätä kertomustani suurimman osan kuukautta. Joka tapauksessa pyydän, etteivät lukijat panisi tätä pahaksensa.

Sitte sananen itse kertomuksesta. Olen nimittänyt sen "eriskummalliseksi", vaikka itse pidän sitä suurimmassa määrässä todenperäisenä. Mutta eriskummallista siinä todellakin on, ja varsinkin itse kertomuksen muodossa, minkä pidän tarpeellisena edeltäpäin selvittää.

Asia on, näet, se, ettei tämä ole pelkästään sepitelmä eikä muistelmakaan. Kuvitelkaahan mielessänne mies, jonka asunnossa ruumiina makaa pöydällä hänen vaimonsa, joka itsemurhan kautta oli kuollut muutamia tunteja sitte heittäytymällä ulos ikkunasta. Mies on kovin kiihtyneessä mielentilassa eikä ole vielä ehtinyt koota ajatuksiansa. Hän kävelee huoneessansa ja koettaa käsittää, mitä on tapahtunut, "koota ajatuksensa yhteen kohtaan". Sitä paitsi on hän piintynyt hypokondriikko, sellainen, joka puhelee itseksensä. Ja nyt hän puheleekin itseksensä, kertoo asian, selvittelee sitä itsellensä. Vaikka hänen puheensa näennäisesti onkin johdonmukaista, niin ovat hänen ajatuksensa ja tunteensa välistä kuitenkin ristiriidassa keskenään. Hän vuoroin puolustaa itseään, vuoroin syyttää vaimoaan ja vaipuu syrjäseikkoja selvittämään, jolloin hänen puheessansa ilmenee sekä raakaa ajatustapaa ja raakaa sydäntä että myöskin syviä tunteita. Vähitellen hän todellakin saa asian selville ja ajatuksensa kootuiksi "yhteen kohtaan". Joukko täten heränneitä muistoja johtaa hänet ehdottomasti vihdoin viimein *totuuteen*: totuus jalostaa ehdottomasti hänen mielensä ja sydämensä. Lopuksi muuttuu kertomuksen tapakin, verrattuna sen sekavaan alkuun. Totuus esiintyy onnettomalle jotenkin selvänä ja määriteltynä, ainakin hänen omasta mielestään.

Siinä aine. Tietysti kestää kertomuksen juoksu muutamia tuntia, vuoroin keskeytyen ja hämmentyen; milloin puhuu hän itseksensä, milloin kääntyy hän taas ikäänkuin jonkun näkymättömän kuulijan, jonkun tuomarin puoleen. Näin on aina laita todellisuudessakin.

Jos pikakirjoittaja olisi voinut kuunnella ja kirjoittaa kaikki paperille, niin kertomus ehkä olisi epätasaisempi, vähemmin viimeistelty, kuin tämä on, mutta psykologillinen juoksu olisi minun mielestäni tullut olemaan sama. Ja tämä paperille panevan pikakirjoittajan olettaminen (jonka mukaan minä sitte olisin muodostellut kirjoituksen) onkin juuri se, mitä minä tässä kertomuksessa nimitän eriskummalliseksi. Muuten on tällaista osaksi jo usein ennenkin tavattu taiteen alalla. Victor Hugo on mestariteoksessaan nimeltä: "Erään kuolemaan tuomitun viimeinen päivä", käyttänyt milt'ei samaa menettelyä ja vaikkei hän olekaan tuonut esille pikakirjoittajaa, niin on hän olettanut vielä suuremman epätodellisuuden, sen, näet, että kuolemaan tuomittu voi (ja että hänellä on aikaa) kirjoittaa muistelmia ei ainoastaan viimeisenä päivänhän, vaan vieläpä viimeisellä hetkelläänkin, jopa ihan viimeisessä silmänräpäyksessäkin. Mutta ellei hän tätä olisi kuvitellut, niin ei itse teostakaan olisi olemassa, – tuota kaikkein todenperäisintä ja todenmukaisinta hänen kirjoittamistaan teoksista.

ENSIMÄINEN OSA

I

Kuka minä olin ja kuka hän.

... Niin kauan kuin hän on täällä, – on kaikki vielä hyvin; voin käydä häntä katsomassa tuon tuostakin; mutta kun hänet huomenna viedään pois ja – niin mitenkä minä sitte jään yksin? Hän lepää nyt salissa pöydällä, kahdella yhteen lykätyllä pelipöydällä, mutta huomenna valmistuu valkoinen arkku, valkoisella silkillä verhottu, vaan eihän minun siitä pitänyt... Minä vain kävelen kävelemistäni ja tahdon selvittää itselleni tätä. Nyt olen jo kuusi tuntia yrittänyt, vaan en saa ajatuksiani kootuiksi yhteen kohtaan. Ja tässä yhä vain kävelen lakkaamatta. Se tapahtui nyt sitte näin. Minä kerron sen järjestyksessä. (Järjestys!) Hyvät herrat, minä en ole mikään kirjailija, sen te kyllä huomaatte, mutta yhdentekevä, minä kerron kuitenkin, niinkuin asian ymmärrän. Ja siinähan koko onnettomuus onkin, että ymmärrän kaikki.

Jos tahdotte tietää, s.o. jos alan alusta, niin tuli hän ensin luokseni vain tavaroita panttaamaan saadakseen "Golos" – lehteen ilmoituksia, että, näet, kotiopettajatar etsii paikkaa, on taipuvainen matkustamaan maaseudulle, ja antaa opetusta kotona j.n.e., j.n.e. Näin oli alussa enkä minä tietysti erottanut häntä muista; hän kävi kuin kaikki muutkin asiallaan. Mutta sitte aloin erottaa. Hän oli solakka, valkoverinen, keskikasvuinen, minun seurassani aina hieman kömpelö, aivan kuin ujosteleva (luulen, että hän oli kaikkien vieraiden seurassa samanlainen ja minä olin hänelle tietysti sama kuin kaikki muutkin, s. o. ihmisenä katsoen eikä lainanantajana). Heti kun hän oli saanut rahansa, kääntyi hän ja meni tiehensä. Ja aina hiljaa. Toiset ne kiistelivät, tahtoivat lisää, tinkivät enempiä, mutta hän ei koskaan; minkä sai... Minä varmaan sekoitan... Niin, minua kummastuttivat kaikista eniten hänen panttinsa: hopeaiset, kullatut korvarenkaat, viheliäinen medaljonki, – parinkymmenen kopekan hintaisia kaluja. Kyllä hän itsekin tiesi niiden sen hintaisia olevan, mutta hänen kasvoistansa näin niiden olevan hänelle kallisarvoisia, – ja todellakin oli siinä kaikki, mitä hänellä oli jäljellä isältänsä ja äidiltänsä. Sen sain perästäpäin tietää.

Kerran minä uskalsin hymähtää hänen kapineillensa. Nähkääs, sitä minä muutoin en koskaan tee, vaan olen aina kohtelias yleisölle, puhun vähän, kohteliaasti ja ankarasti. "Ankarasti, aina ankarasti". Mutta kerran toi hän minulle (aivan sananmukaisesti) jätteitä vanhasta oravannahkaturkista ja silloin minä en voinut hillitä itseäni, vaan sanoin hänelle jotakin, sukkeluuden tapaista. Hyvänen aika, kuinka hän punastui! Hänellä oli suuret siniset mieltäväiset silmät, mutta nekös silloin alkoivat hehkua. Sittenkään hän ei sanonut sanaakaan, otti vain "jätteensä" ja – meni tiehensä. Silloin minä ensimmäisen kerran tarkkasin häntä *erityisesti* ja aloin ajatella hänestä jotakin sellaista, s.o. juuri semmoista erityistä. Niin, muistanpa vielä vaikutuksenkin, s.o. niin sanoakseni, sen päävaikutuksen, kaiken synteesin: sen näet, että hän oli hirveän nuori, niin nuori, että oli kuin neljäntoista vuotias ikään. Ja kuitenkin oli hän silloin jo kolmea kuukautta vailla kuudentoista vuoden vanha. Mutta enhän minä siitä aikonut puhua eikä tuo se synteesi ollutkaan.

Seuraavana päivänä tuli hän jälleen. Sittemmin sain tietää, että hän oli käynyt turkkineen Dobronravovin ja Moserinkin luona, mutta he eivät ota muuta vastaan kuin kultaesineitä eivätkä siis kauppoihinkaan ryhtyneet. Minä olin häneltä kerran ottanut vastaan kameenkin [eräs jalokivi] (ihan kelvottoman) – ja harkitessani sitä perästäpäin kummastelin itsekin; muuta kuin kultaa ja hopeaa en minäkään ota panttiin, mutta häneltä otin tuon. Tämä oli sitte hänestä se toinen ajatus, sen muistan.

Sillä kerralla, s.o. Moserilla käytyään, toi hän minulle panttiin merenpihkasta tehdyn sikari-imukkeen – ihan joutavan kapineen, joka olisi semmoisten kerääjille kelvannut, mutta meille se ei ollut minkään arvoinen, sillä mehän välitämme vain kultakaluista. Kun hän nyt tuli edellisenä päivänä *kapinoituaan*, niin otin minä hänet ankarasti vastaan. Ankaruuteni, näet, on tilyssä kohtelussa. Mutta

antaessani hänelle kaksi ruplaa en kuitenkaan malttanut olla hänelle sanomatta hiukan närkästyneellä äänellä: "tämän teen kuitenkin vain *teille*. Moser ei semmoista kalua ottaisi vastaan". "Teille" – sanalle panin erityisen painon ja juuri *määrätyssä tarkoituksessa*. Olin, näet, vihoissani. Hän punastui taas kuultuaan tämän "te" – sanan, oli vaiti, mutta ei viskanut pois rahoja, vaan otti, – köyhyys pakotti. Mutta kuinka hän punastui! Ymmärsin, että olin loukannut häntä. Ja kun hän oli mennyt pois, kysyin itseltäni yht'äkkiä: "maksako tämä voitto hänestä todellakin kaksi ruplaa?" He, he, he! Muistan, että tein kaksi kertaa juuri tämän kysymyksen: "maksako?" Ja nauraen ratkaisin sen itsekseni myöntävästi. Kovin olin silloin iloinen. Eikä se ollut mikään häijy tunne; minä tein tuon tahallani, varta vasten tahdoin koetella häntä, sillä minussa alkoi yht'äkkiä liikkua hänestä omituisia ajatuksia. Tämä oli kolmas erityinen ajatukseni hänestä.

... Ja siitä lähtien kaikki sitte alkoi. Tietysti minä oitis koetin ottaa selkoa kaikista asioista syrjäiteitä ja odotin hänen tuloansa hyvin kärsimättömästi. Minä aavistinkin, että hän kohta tulisi. Ja kun hän tuli, ryhdyin hänen kanssansa ystävälliseen puheluun tavattoman kohteliaasti. Minä, näet, olen saanut hyvänlaisen kasvatuksen ja osaan käyttäytyä. Hm... Silloin minä oivalsin, että hän on hyvä ja lempeäluontoinen. Hyvät ja lempeäluontoiset eivät kauan vastustele ja vaikka he yleensä eivät ole varsin avosydämiä, niin eivät he osaa ollenkaan välttää puhelua: he vastaavat niukasti, mutta vastaavat kuitenkin, ja mitä pitemmältä, sitä enemmän, vaan siinä ei saa itsekään väsyä, jos jonkin perille pyrkii. Tietysti ei hän minulle mitään selittänyt. Perästäpäin vasta sain tuosta "Golos" – lehdestä ja kaikesta tiedon. Silloin ilmoitteli hän tuon tuostakin, alussa tietysti ylpeästi: "kotiohjelmat, muka, suostuu matkustamaan maaseudulle, vastaus ehdoista lähetettävä suljetussa kirjeessä", vaan sittemmin: "suostuu kaikkiin, sekä opettamaan että seuranaiseksi, sekataloutta että sairasta hoitamaan, ja osaa ommella j.n.e., j.n.e.", kaikki, kuten tunnettua. Tietysti tuli tämä kaikki lisää ilmoituksiin kerta kerralta ja kun lopuksi epätoivo valtasi, niin suostui jo "palkatta, leivästä". Mutta paikkaa ei saanut. Silloin päätin minä koetella häntä viimeisen kerran: otin yht'äkkiä sen päivän numeron ja näytin hänelle ilmoituksen: "Nuori nainen, täysi orpo, etsii paikkaa pienten lasten ohjelmajattareksi, *mieluummin ikäpuolen leskimiehen luona*. Osaa auttaa talouden hoidossa".

– Nähkääs, tämä ilmoitus on ilmestynyt tänä aamuna ja iltasella tuo varmaan jo saa paikan. Niin sitä pitää ilmoittaa!

Hän punastui ja taas alkoivat hänen silmänsä hehkua, hän kääntyi ja meni oitis pois. Minä olin hyvin tyytyväinen. Muutoin olin jo kaikesta varma enkä pelännyt mitään: imukkeistahan ei kukaan välitä. Ne olivat häneltä sitäpaitsi taas jo lopussa.

Niinpä sitten kävikin: kolmantena päivänä tuli hän taas, ihan kalpeana, hädissään, – minä käsitin, että hänelle oli kotona jotakin tapahtunut, ja niin olikin laita. Selitän kohta, kuinka kävi, mutta ensin tahdon vielä muistella, kuinka yht'äkkiä aloin ylvästellä ja osasin kohota hänen silmissänsä. Päähäni pälkähti yht'äkkiä sellainen tuuma. Asian laita oli se, että hän toi tämän Jumalan-kuvan (raskitsipa tuoda)... Oi kuulkaahan, kuulkaahan! Nyt se jo alkaa, tähän asti olen vain sekaantunut... Seikka on se, että tahdon muistaa kaikki, jokaisen pienimmänkin yksityiskohdan, joka ainoan piirteen. Minä tahdon nyt koota yhteen kohtaan ajatukseni, mutta – en vain voi, vaan kas, tässäpä ne yksityisseikat nyt ovat...!

Neitsyt Marian kuva... neitsyt Maria lapsen kanssa, hopeainen, kullattu vanha perheomaisuus, arvoltaan – no, noin kuusi ruplaa. Minä näin, että tämä pyhimyskuva oli hänelle kallis, mutta hän tahtoi pantata kaikki, ottamatta kehystä pois. Minä sanoin hänelle: parempi olisi ottaa kehys pois ja pitää kuva; jumalankuvaa on kuitenkin, tuota, niinkuin vaikea...

– Onko se kielletty?

– Ei juuri ole kiellettykään, mutta ehkä te itse...

– No, ottakaa pois sitte!

– Tiedättekö mitä, minä en ota pois, vaan panen sen tuonne jumalankuva-kaappiin, – sanoin minä, mietittyäni, – muiden kuvien joukkoon, lampun alle (minulla paloi aina lamppu konttorini ollessa auki), ja ottakaa te nyt ilman muuta kymmenen ruplaa!

– En tarvitse kymmentä, antakaa viisi, minä sen lunastan varmaan.
– Vai ette tahdo kymmentä? Kuva on kuitenkin sen arvoinen, – lisäsin minä huomattuani, että hänen silmänsä taas alkoivat hehkua. Hän oli vaiti. Minä toin hänelle viisi ruplaa.

– Älkää ylenkatsoko ketään; olen itse ollut tuollaisessa pulassa, vieläpä pahemmassakin, ja että nyt näette minut tällaisessa toimessa... niin johtuu se vain kaikesta, mitä olen kärsinyt...

– Te siis kostatte yhteiskunnalle? Niinkö? keskeytti hän minut yht'äkkiä hyvin pilkallisella kysymyksellä, jossa, muutoin, piili paljon viatontakin s.o. ylimalkaista, sillä silloin ei hän vielä ollut tehnyt erotusta minun ja muiden välillä, niin että hän sen sanoi melkein loukkaamatta. Vai niin, – ajattelin minä, – vai olet sinä semmoinen, luonteesi tulee ilmi; siis uuden suunnan ihmisiä ollaan.

– Nähkääs, huomautin minä heti, puoleksi leikillä, puoleksi, salamielisesti: "minä – minä olen osa sitä kokonaista, joka aina pahaa suo, vaan aina hyvää luo"...

Hän katsahti minuun pikaisesti ja hyvin uteliaasti, mutta hänen katseessaan oli kuitenkin paljon lapsellista.

– Odottakaa... Mikä ajatus se oli? Mistä se oli? Minä olen kuullut sen jossakin...

– Älkää vaivatko päätänne; sillä lauseella esittää Mefistofeles itsensä Faustille. Oletteko lukenut Faustia?

– E... en tarkkaan.

– Se on, ettette ole sitä ollenkaan lukenut. Mutta teidän on se luettava. Minä näen taas huulillanne pilkallisen ilmeen. Pyydän, älkää otaksuko minussa olevan niin vähän ymmärrystä, että, kaunistaakseni lainanantajan tointani, tahtoisin esiintyä teille Mefistofeleenä. Lainanantaja pysyy lainanantajana. Sen tiedän.

– Te olette niin kummallinen... Enhän minä ollenkaan tahtonut teille mitään sellaista sanoa.

Hän tahtoi sanoa: minä en odottanut, että olisitte sivistynyt ihminen, mutta ei sitä sanonut; minä kuitenkin tiesin, että hän niin ajatteli. Olin häntä kovin kummastuttanut.

– Nähkääs, huomautin minä, joka alalla voi tehdä hyvää. En, tietysti, puhu itsestäni, sillä minä en tee muuta kuin pahaa, mutta...

– Tietysti voi jokaisessa toimessa tehdä hyvää, sanoi hän, luoden minuun nopean ja läpätunkevan katseen. "Niin juuri, jokaisessa toimessa", lisäsi hän yht'äkkiä.

Oi, minä muistan, muistan kaikki nuo silmänräpäykset. Ja minun on lisättävä, että kun nuoriso, tuo herttainen nuoriso tahtoo sanoa jotakin viisasta ja sattuvaa, niin se heti liian suoraan ja selvään kasvoissaan osoittaa että: "kas nyt, muka, minä sanon sinulle jotakin viisasta ja sattuvaa" – eikä se ole meikäläisten kerskaavaisuutta, vaan selvään näkee, että se itse pitää sitä arvossa, ja uskoo ja kunnioittaa, ja luulee, että muutkin aivan samalla lailla sitä kunnioittavat. Oi, sitä suoramielisyyttä! Mutta sillapä sitä voittaakin. Ja hänessä se oli ihanaa!

Muistan kaikki, – en mitään ole unohtanut. Kun hän oli mennyt, tein oitis päätökseni. Samana päivänä kävin viimeisellä tiedustelumatkallani ja sain kuulla kaikki hänen jäljellä olevat nykyiset salaisuutensa; hänen entisen elämänsä olin saanut tietää Lukerialta, joka ennen oli palvellut heidän luonaan ja jonka jo muutamia päiviä aikaisemmin olin lahjonut. Tuo salaisuus oli niin hirveä, etten käsittänyt kuinka vielä saattoi nauraa, niinkuin hän teki, ja kysellä Mefistofeleen sanoista, kun itse oli sellaisessa kauheassa tilassa. Mutta – nuoriso on nuoriso! Juuri niin ajattelin silloin hänestä ylpeänä ja iloisena, sillä sehän osotti mielen jaloutta: vaikka hän, näet, olikin turmion partaalla, niin Goethen ylevät sanat kuitenkin säilyttivät tenhonsa. Nuoruus on aina jalomielinen, vaikkapa vähässä ja usein väärässäkin. Minä, näet, puhun vain hänestä yksistänsä. Ja pääasia on, että minä pidin häntä jo ikäänkuin *omanani* enkä epäillyt ylivallastani. Tiedättekös, se on varsin hekumallinen tuo ajatus, kun ei enää epäile.

Vaan mitäs minä?! Jos minä tällä lailla jatkan, niin milloin minä saankaan kaikki yhteen kohtaan kootuksi? Pikemmin, pikemmin, – tähän ei ollut ollenkaan sitä, mitä aion sanoa, Herra Jumala!

II

Naimatarjous.

"Salaisuuden", jonka sain hänestä kuulla, selitän tässä lyhykäisesti. Hänen isänsä ja äitinsä olivat aikoja sitte kuolleet, kolme vuotta jo ennenkuin hän oli jäänyt kunnottomien tätiensä luo. Onpa liian vähäkin sanoa heitä kunnottomiksi. Toinen heistä oli leski, sillä iso perhe, – kuusi lasta, toinen toistaan pienempiä, – toinen taas oli iäkäs ja häijy vanhapiika. Molemmatkin olivat häijyjä. Hänen isänsä oli ollut virkamies, kirjuri pelkästään ja ainoastaan personallista aatelia: kaikki aivan kuin minua varten. Minä olin aivan kuin ylemmässä maailmassa: olinhan virasta eronnut loistavan rykmentin alikapteeni, perinnöllistä aatelia, itsenäinen mies j.n.e. ja mitä lainakassaani koski, niin voivat tädit katsella sitä asiaa ainoastaan kunnioituksella. Tätiensä luona oli hän ollut kolme vuotta orjuudessa: oli kuitenkin jossakin suorittanut tutkinnon, – olipas ehtinyt, olipas keinon keksinyt, vaikka joka päivä armottomasti täytyi työtä tehdä, – ja se merkitsi, että hänessä oli halu johonkin korkeampaan ja jalompaan. Mutta mitäs varten minä naida tahdoin? Vaan vähät minusta, siitä sittemmin... Ja siitäkös nyt kysymys onkaan? – Tätiensä lapsia hän opetti ja ompeli heille paitoja eikä lopulta vain sitä tehnyt, vaan pesi lattiaitakin, hän, tuo heikkorintainen. He häntä suorastaan pieksivät ja soimasivat jokaisesta leipäpalasesta. Jopa asia päätyi siihen, että aikoivat myydä hänet. Hyi! Jätän kertomattakin nuo häpeälliset yksityisseikat. Myöhemmin ilmaisi hän minulle kaikki. Tätä kaikkea tarkkasi kokonaisen vuoden ajan heidän naapurinsa, muudan rihkamakauppias, joka kuitenkin ei ollut vain pelkkä rihkamakauppias, sillä hänellä oli kaksi hedelmämyymälääkin. Häneltä oli kuollut jo kaksi vaimoa ja hän etsi kolmatta, ja siinä hän tytön löysi: "se on, näet, vaatimaton, on kasvanut köyhyydessä ja minä nainkin vain orpojani varten". Hänellä oli todellakin lapsia. Hän kosi, alkoi hieroa kauppaa tätien kanssa, hän oli viidenkymmenen vanha. Tyttö kauhistui. Ja tähän aikaan juuri hän alkoi käydä luonani saadakseen ilmoituksia "Golos" – lehteen. Vihdoin alkoi hän rukoilla tätiään, että he antaisivat hänen ajatella asiaa edes pikkaraisen aikaa. Hänelle se myönnettiin, vaan enempää ei ja nyt he alkoivat ahdistaa häntä: "Itsekään emme tiedä mitä syödä ilman liikaa suuta". Minä olin jo kuullut kaiken tämän, mutta sinä päivänä vasta tein päätökseni.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.